

ОРАТОРІЯ-ДІЙСТВО «ДУМА ПРО УКРАЇНУ» В. МАРТИНЮК – ЯК ФОРМА ЗБЕРЕЖЕННЯ КОЛЕКТИВНОЇ ПАМ'ЯТІ В ЕСТЕТИЧНО-ДРАМАТИЧНИХ ПРОЯВАХ МИСТЕЦТВА

Чехлата Юлія Юрївна,

доцент кафедри вокально-хорового мистецтва

Дніпровської академії музики

ORCID ID: 0009-0008-0277-3193

У статті розглядається твір сучасної композиторки Дніпропетровщини Валентини Мартинюк – ораторія-діяство «Дума про Україну». Музика, що написана в умовах війни – це свідок, який у прямій чи символічно-алегоричній формі відтворює складні реалії воєнного часу. В сучасних умовах війни надважливим постає питання збереження української національної ідентичності, свідомості та унікальності нашої культури. Тому актуальність дослідження полягає у фіксації та аналізі соціального та історичного феномену української хорової музики сьогодення, як інструменту акумуляції, трансформації та ретрансляції соціокультурного досвіду найдраматичнішого періоду історії сучасної України. Цикл, створений для дитячого, жіночого та мішаного хорів, інструментального ансамблю (бандури, флейти, кларнету, турецького сазу, рогу та ударних інструментів), народного голосу та читця, аналізується з точки зору формування та збереження колективної пам'яті про російську військову агресію, особливостей композиційної структури та самобутньої новаторської трактовки жанру ораторії.

Акцентовується увага на органічному синтезі різноманітних видів мистецтва: музики, поезії, живопису, театру, відеомонтажу. Адже всі художньо-мистецькі складові ораторії-діяства «Дума про Україну» органічно взаємодіють між собою, допомагають більш цільно, глибоко, емоційно, змістовно та чуттєво відтворити образну драматургію твору.

Особлива увага при аналізі твору надається національній складовій: інтонаційній опорі на українські народнописенні джерела, фольклорно-видовій складовій, введенню у академічну партитуру народного жіночого голосу, епізодам поєднання сакрального молитовного дискурсу та дискурсу етнопростору, метро-ритмічним формулам національних вокально-інструментальних жанрів, які інтегруються у сучасні, новітні форми хорового письма.

Майстерне поєднання категорій академічного та народного виконавства досліджується різнобічно: з точки зору поєднання академічного та народного вокалу, синтезу академічних та народних інструментальних тембрів, авторських та народних поетичних текстів, сплетіння сучасних та фольклорних музичних жанрів.

Окремої уваги заслуговує глибока національно-патріотична ідея твору та засоби її втілення у музичній мові. Розглянуто три основні частини драматургії ораторії-діяства: перший розділ – «Мирна Україна», другий розділ – «Вторгнення ворога», фінал – «Перемога».

Ключові слова: хорове виконавство, національна ідентичність, сучасна хорова музика, музика як свідок війни.

Chekhlatia Yuliia. Oratorio-action "Thoughts about Ukraine" by V. Martyniuk – as a form of preservation of collective memory in aesthetic and dramatic manifestations of art

The article examines the work of the contemporary composer of the Dnipropetrovsk region, Valentyna Martyniuk – the oratorio-action "Thought about Ukraine". Music written in wartime is a witness that directly or symbolically and allegorically reproduces the complex realities of wartime. In today's war conditions, the issue of preserving Ukrainian national identity, consciousness, and the uniqueness of our culture is of paramount importance. Therefore, the relevance of the study lies in the fixation and analysis of the social and historical phenomenon of Ukrainian choral music today, as a tool for the accumulation, transformation and relay of the socio-cultural experience of the most dramatic period in the history of modern Ukraine. The cycle, created for children's, women's and mixed choirs, instrumental ensemble (bandura, flute, clarinet, Turkish saz, horn and percussion instruments), folk voice and reader, is analyzed from the point of view of the formation and preservation of collective memory of Russian military aggression, the features of the compositional structure and the original innovative interpretation of the oratorio genre.

The focus is on the organic synthesis of various types of art: music, poetry, painting, theater, and video editing. After all, all the artistic components of the oratorio-action "Thought about Ukraine" organically interact with each other, helping to more holistically, deeply, emotionally, meaningfully and sensually recreate the figurative dramaturgy of the work.

Special attention in the analysis of the work is paid to the national component: intonation reliance on Ukrainian folk song sources, folklore-specific component, introduction of the folk female voice into the academic score, episodes of combining sacred prayer discourse and discourse of ethnospace, metro-rhythmic formulas of national vocal-instrumental genres, which are integrated into modern, new forms of choral writing. The masterful combination of the categories of academic and folk performance is explored in various ways: from the point of view of combining academic and folk vocals, the synthesis of academic and folk instrumental timbres, authorial and folk poetic texts, and the interweaving of modern and folklore musical genres.

The deep national-patriotic idea of the work and the means of its embodiment in musical language deserve special attention. Three main parts of the dramaturgy of the oratorio-action are considered: the first section – "Peaceful Ukraine", the second section – "Enemy Invasion", the finale – "Victory".

Key words: choral performance, national identity, modern choral music, music as a witness to war.

Четвертий рік триває незламне протистояння України жорсткій військовій агресії. У цих жахливих умовах надважливим постає питання збереження української національної ідентичності, свідомості, унікальності нашої культури. Музика, що написана

в умовах війни – це свідок, який у прямій чи символічно-алегоричній формі відтворює складні реалії воєнного часу. Таким шедевром стала і ораторія-діяство Валентини Мартинюк «Дума про Україну» для мішаного та дитячого хорів, народного голосу, читця,

Фото 1. Хор Дніпровської академії музики (художній керівник та диригент – Юлія Чехлата). В. Мартинюк – ораторія-діяство «Дума про Україну» («Зове рідна мати»)

Фото 2. Хор Дніпровської академії музики (художній керівник та диригент – Юлія Чехлата). В. Мартинюк – ораторія-діяство «Дума про Україну» («Журавлики линуть»)

Фото 3. Хор Дніпровської академії музики (художній керівник та диригент – Юлія Чехлата). В. Мартинюк – ораторія-дієство «Дума про Україну» («Токата»)

фортепіано, інструментального ансамблю (бандури, флейти, кларнету, турецького сазу, рогу та ударних інструментів) та відеосупроводу, прем'єра якої відбулася 03 квітня 2025 року на сцені Дніпровської академії музики у межах XXI Міжнародного фестивалю музичного мистецтва «Музика без меж».

Валентина Миколаївна Мартинюк-Брондзя – сучасна Дніпровська композиторка, членкиня Національної спілки композиторів України, заслужена діячка мистецтв України, професорка кафедри музикознавства, композиції та виконавської майстерності Дніпровської академії музики. Творчій манері Валентини Миколаївни у різний час були властиві різноманітні стильові напрями, тяжіння до театральності, опора на фольклорні витоки у поєднанні з сучасними засобами музичної мови. В.М. Мартинюк є автором інструментальної, вокальної, хорової та театральної музики. В останній період творчою доміантою композиторки стали оригінальні вокальні та інструментальні твори для бандури соло і капели бандуристів з впровадженням різних сольюючих тембрів (флейти, пан-флейти, арфи, віолончелі, скрипки, ударних). Окремий напрям – створення поліфонічного репертуару для бандури соло на ґрунті українського народно-пісенного матеріалу. Фольклорним духом, яскравою національною ідеєю сповнена і ораторія-дієство «Дума про Україну», головним персонажем якої виступає мішаний хор, якому відведено роль і ліричного, і драматичного, і епічно-патріотичного героя. Ораторію-дієство композиторка створила впродовж 2024–2025 років. До циклу належать як твори, написані автором раніше у якості окремих, закінчених ком-

позицій, так і новий музично-поетичний матеріал, що став скріплюючою основою усієї ораторії.

Для сучасної української хорової музики досить природнім є синтез мистецтв і інтертекстуальність, сакральність і світскість, жанрове взаємозбагачення та трансформації. Як відомо, жанр ораторії передбачає наявність певної сюжетної лінії, переважання оповідальності над драматургією. Цикл Валентини Мартинюк побудовано умовно з трьох розділів. Перший розділ – «Мирна Україна», другий розділ – «Вторгнення ворога», фінал – «Перемога». Цікаво, що музика твору органічно поєднується з поетичною канвою. Вустами читця звучать як кращі зразки класичної української поезії, так і поетичні твори сучасних вітчизняних митців, які гостро відчувають біль та сьогоденні страждання українського народу.

Будова ораторії-дієства «Дума про Україну»:

Перший розділ:

Вступ (фортепіано, бандура)

«Журавлики линуть» (жіночий хор)

«Зове рідна мати» (мішаний хор)

Другий розділ:

Токата (tutti)

«Молюсь за Україну» (мішаний хор, звін)

«Маруся Богуславка» (tutti)

Третій розділ:

Вокаліз, «А з того краю» (дитячий хор)

«Яблунова солов'їна» (tutti)

Перша частина ораторії змальовує красу рідного краю, миру та вільну Україну. Відкривається твір невеликою інтродукцією дуету фортепіано та бандури, на фоні якої звучить текст читця – вірш М. Вер-

шаки «Моя Україна» (відеосупровід – «Мальовничі пейзажі України»). Слідом автор запрошує слухача зануритися у красу українського весняного піднебесся – замилуватися журавлями, які повертаються на рідну землю у виконанні жіночого хору *a'cappella* (відеосупровід – «Журавлі у вільному небі»). Хорову мініатюру «Журавлі» написано у куплетно-варіантній формі, яка складається з трьох куплетів та коди. В основі мініатюри- вірш Платона Воронька «Журавлики линуць». Ладова основа твору – домінуючий мінор із невеликими епізодами просвітлення (*g-moll – e-moll – F-dur*). Дуже майстерно та тонко автор втілює зміст поетичного тексту, звертаючись до найрізноманітніших засобів музичної виразності. Хвилеподібні секундові інтонації надають мелодії плинності, безперервності, імітуючи плавні рухи крил журавлів у небі. У той же час присутні мелодійні звороти із великими висхідними стрибками (октава, квінта), що імітують широкий помах пташиних крил при злеті. До хорового жіночого чотириголосся композитор додає двох солістів, що створює поліфонічний ефект. Елементи дійства проявляються у застосуванні композитором шиплячих приголосних для зображення вітру. Останні акорди мініатюри знову звучать на фоні тексту читця – поезії Л. Готвянської «В нас війна, а лелеки летять додому». Під час цього проникливого, глибоко філософського тексту, на сцені з'являється чоловічий хор та солістка (народний вокал). Продовжує драматургічну лінію рідної землі твір на вірші Вадима Крищенка «Зове рідна мати» (відеосупровід – «Рідна домівка, мати на порозі»). Мішаний хор створено у мінорному ладі (*e-moll – h-moll*), із образним тяжінням до народної ліричної пісні куплетної форми. Широкий діапазон мелодії, розспівне, плавне звуковедення, початок і закінчення фраз в унісон, октавний унісон або квінту, терцієве та секстове дублювання мелодії – все це підкреслює фольклорні витoki даної мініатюри. Для загострення образу української матері, композитор вводить у партитуру народний жіночий голос, який, окрім сольної вокальної партії, виконує щемливий змістовний речитатив.

Другий розділ ораторії-дійства починається *attassa*. Наче грім посеред ясного неба вступають ударні інструменти разом із важкими диссонансними кластерами у низькому регістрі партії фортепіано. Війна прийшла в дім... Починається драматична, експресивна, динамічна, диссонансна Токата (відеосупровід – «Вторгнення, бойові дії»). На фоні гучного, ритмізованого ансамблю фортепіано та ударних інструментів, хор виконує хаотичні рухи руками, нахили тілом, змінюють положення на сцені. У певний момент музичного розгортання звучить соло бандури, як тихий, щемливий плач землі (відеосупровід – «Сльози війни»). За задумом композитора, у цій частині жіночий хор має завмерти у беззвучній молитві зі свічками у руках, а чоловічий склад хору – вибудоватись «живим щитом» перед жінками, виставивши вперед чорні папки. Далі – знову кривавий бій, у музичне плетиво якого вриваються хорові

стони, вигуки, відчайдушне голосіння, що завершується гучними хоровими акордами *tutti* та поховальним дзвоном, який, залишаючись наодинці з горем, стає перехідним мостом до наступного твору – гарячої молитви українського народу про мир.

Основна тема хору «Молось за Україну» на вірші Світлани Черевко – сакральна молитва, за специфікою кадансових мотивів якої можна говорити про її піджанрову основу – народнопісенну коліскову (відеосупровід – «Храмові свічки»). Автор ніби заколисує рідну землю, зцілюючи її від болю своєю любов'ю та пророчить їй відродження і перемогу. Тембр дзвону, який у попередній Токаті звучав як поховальний дзвін та символізував трагічну скорботу за загиблими у війні, у даному випадку стає символом гарячої молитви відродження. Основна тональність хору – *h-moll*, одна з найтрагічніших тональностей в історії музики. Православні молитовні традиції проявляються у хоральному співі *a'cappella*, неспішному темпі, сталому русі мелодії рівними тривалостями. Саме у даному хорі можна спостерігати найяскравіше поєднання молитовного дискурсу та дискурсу етнопростору.

Завершується трагічний другий розділ історичною хоровою поемою – «Маруся Богуславка» на вірші Ліни Костенко (відеосупровід – «Дума про Марусю Богуславку»), яка підкреслює ідею непереможності українського народу крізь віки. Загальне виконавське *tutti* вводить нас у світ легендарної героїні українського фольклору XVI століття – полонянки турецького султана Марусі, яка, за переказами, народилась у Богуславі. Тема нескореності українського народу яскраво втілена композитором у цікавих тембральних рішеннях (наявність партії турецького сазу, кларнету, флейти, дуєту бандур, аутентичних ударних інструментів), складних фактурних нашаруваннях, поєднанні традиційного ладо-гармонійного мислення з модальними ладами, складними акордами нетерцієвої побудови. Фінальні драматично-стверджуючі акорди поеми звучать у тональності *f-moll*. Та на зміну їм слухачі чують дитячі голоси, які линуць з глядацької зали і наспівують цю ж саму фінальну тему поеми, але вже у однойменному мажорі (*F-dur*), на фоні якої звучить текст читця – вірш Т.Василько «Діти України». Поява дитячого хору символізує продовження українського роду, відродження життя та рідної країни. Таким чином, звучить «Вокаліз» у виконанні дитячого хору, фортепіано та бандури (відеосупровід – «Діти України»). Проходячи крізь глядацьку залу, діти опиняються на сцені та, сумісно з жіночим хором, виконують хорову пісню куплетної форми «А я з того краю» на вірші Л. Мерецької.

Фінал ораторії-дійства «Дума про Україну» – твір на вірші Юрія Рибчинського «Яблунова солов'їна», за участю мішаного хору, народного голосу, ударних інструментів та рогу (відеосупровід – «Краса української землі»). Театралізовані елементи у хорі проявляються у тупотінні, глісандо, плесканні у долоні, наявності вигуків, голосової імітації звучання сопілки. Основна тема твору звучить життєст-

вердно, експонуючи грайливий колоритний ритм коломийки, який яскраво доповнюється перкусійними інструментами (Tamburino, Legno, Triangolo) та закличними інтонаціями рогу. Композитор майстерно поєднує категорії академічного та народного виконавства, фольклорно-видового різномаїття, завершуючи ораторію-діяство переможними, життєствердними інтонаціями!

Ораторія-діяство «Дума про Україну» належить до тих творів, які не можливо відчуті і охопити одразу. Вона залишає глибокий слід у серці і ту саму післямову, яка ще довго не полишає душу і свідомість слухача... Ця музика – справжня історична фіксація долі народу, його переживань та страждань і, у той самий час, демонстрація його нескореності, сили духу і неймовірної мужності!

Література:

1. Золочевський В. Ладо-гармонічні основи української радянської музики. Київ : Наукова думка, 1964. 164 с.
2. Новакович М. Галицька музика Габсбурзького періоду : у пошуках української ідентичності. Львів : Видавець Т. Тетюк, 2019. 367 с.
3. Поставна А. Образно-стильові парадигми хорової творчості дніпропетровських композиторів. *Тридцять років окрилення музикою*. Дніпропетровськ, 2007. С. 143–149.
4. Приходько О. Хорова музика а cappella другої половини XX–початку XXI ст : теоретичне осмислення і виконавські підходи : монографія. Київ : НМАУ імені П. І. Чайковського, 2019. 255 с.
5. Шип С. Жанр музичний. *Українська музична енциклопедія*. Т. 2. Київ : НАНУ ; ІМФЕ імені М. Т. Рильського, 2008. С. 67–72.
6. Щітова С. Хорові духовні твори Валентини Мартинюк як алюзія православного співу. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*: Київ, 2017. No 1. С. 147–151.

References:

1. Novakovych, M. (2019). Halys'tka muzyka Habsburz'koho periodu: u poshukakh ukrayins'koyi identychnosti [Galician Music of the Habsburg Period: In Search of Ukrainian Identity]. Lviv : Publisher T. Tetyuk. [in Ukrainian].
2. Postavna A. (2007). Obrazno-styl'ovi paradyhmy khorovoyi tvorchostidnipropetrovs'kykh kompozytoriv. *Trydtsyat' rokiv okrylennya muzykoju* [Image-stylistic paradigms of choral work of Dnipropetrovsk composers. *Thirty years of inspiration by music*]. Dnipropetrovsk, pp. 143–149. [in Ukrainian].
3. Prykhodko O. (2019). Khorova muzyka a cappella druhoyi polovyny XX–pochatku XXI st: teoretychne osmyslennya i vykonavs'ki pidkhody : monohrafiya [Choral music a cappella of the second half of the 20th–early 21st centuries: theoretical understanding and performance approaches: monograph]. Kyiv : NMAU named after P. I. Tchaikovsky- 255 p. [in Ukrainian].
4. Shchitova S. (2017). Khorovi dukhovni tvory Valentyny Martyniuk yak alyuziya pravoslavnoho spivu [Choral spiritual works of Valentina Martyniuk as an allusion to Orthodox singing]. Kyiv : *Bulletin of the National Academy of Leading Cadres of Culture and Arts*. No. 1. pp. 147–151. [in Ukrainian].
5. Shyp S. (2008) Zhanr muzychnyy. *Ukrayins'ka muzychna entsyklopediya* [Musical genre. Ukrainian musical encyclopedia] Vol. 2. Kyiv : NASU ; IMFE named after M. T. Rylsky, pp. 67–72. [in Ukrainian].
6. Zolochevskyy, V. (1964). Lado-harmonichni osnovy ukrayinskoy i radyanskoyi muzyky [Key-harmonic foundations of Ukrainian Soviet music]. Kyiv : Naukova Dumka. [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 00.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 00.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025